

2022-05-08

Jämställdhetsmyndigheten

info@jamstalldhetsmyndigheten.se

Diarienummer: ALLM 2023/54

Justitiedepartementet

ju.remissvar@regeringskansliet.se

Kopia till ju.L2@regeringskansliet.se

Diarienummer Ju2023/00125

JÄMSTÄLLDHETSMYNDIGHETENS REMISSVAR PÅ BETÄNKANDET TRYGGARE HEM FÖR BARN, SOU 2022:71

Sammanfattning

Jämställdhetsmyndigheten välkomnar uppdraget att skapa bättre förutsättningar för kontinuitet, stabilitet och trygghet för familjehemsplacerade barn och barn som har upplevt våld av närstående. Stärkt skydd för kvinnor och barn och ett starkt barnrättsperspektiv i alla mål som berör vårdnad, boende och umgänge är en mycket angelägen jämställdhetsfråga. Det går i linje med den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor.¹

Utredningens föreslagna lagstiftning stärker dock inte barnrättsperspektivet i tillräcklig utsträckning. Ett starkt jämställdhets- och barnrättsperspektiv behöver säkerställas i alla mål som rör vårdnad, boende och umgänge. Det är viktigt att lagstiftningen har tydliga skrivningar om ett förstärkt skydd och stöd till våldsutsatta kvinnor och barn.

Utöver föreslagna lagstiftningsåtgärder behövs andra insatser för att säkerställa efterlevnaden av gällande lagstiftning till skydd för personer som utsätts för mäns våld mot kvinnor, våld i nära relation, våld mot barn och hedersrelaterat våld och förtryck. Exempelvis krävs forskning och utbildningsinsatser.

Jämställdhetsmyndigheten tillstyrker utredningens förslag att:

- Stödet till barn, särskilt förordnade vårdnadshavare och föräldrar efter en vårdnadsöverflyttning ska stärkas.
- Barnet och barnets vårdnadshavare ska ha rätt till biträde vid prövning av vissa frågor om särskilt förordnade vårdnadshavare och tillfälliga vårdnadshavare
- Bedömningen av barnets bästa är en helhetsbedömning av alla omständigheter som är aktuella för det enskilda barnet. Det ska därför inte längre anges att det vid bedömningen av barnets bästa särskilt ska fästas avseende vid några utvalda omständigheter.
- Risken för att barnet far illa ska vara en del av helhetsbedömningen av vad som är barnets bästa.

---

¹ Skr. 2016/17:10 *Makt, mål och myndighet – feministisk politik för en jämställd framtid*

- Domstolen ska kunna inhämta ett sakkunnigutlåtande från en psykolog med specialiserad kompetens, om det behövs ytterligare utredning om barnets situation.
- Domstolsverkets bör överväga behovet av att genomföra en utbildningsinsats när det gäller riskbedömningar i familjemål.

Jämställdhetsmyndigheten avstyrker utredningens förslag att:

- Återföreningsprincipen tydliggörs som grund när vårdnaden om ett barn som stadigvarande fostrats i ett annat hem ska kunna flyttas över dit.
- Målen om vårdnadsöverflyttning ska även i fortsättningen prövas i allmän domstol.
- Det inte i lag ska regleras särskilda situationer när barnet som utgångspunkt inte bör ha rätt till umgänge med en förälder.
- Exemplifieringen av olika situationer när barnet kan riskera att fara illa ska tas bort vid bedömning av risk.

Synpunkter enligt utredningens disposition

6 Vårdnadsöverflyttningar

6.4.2 Återföreningsprincipen tydliggörs

Utredningens förslag kommer inte att innebära någon reell positiv förändring. Socialtjänsten verkar i ett i första hand familjestödsorienterat system², och redan idag krävs långtgående insatser för en återförening.³ Det är snarare till nackdel för barn utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck att återföreningsprincipen förtydligas i lagtexten. Det finns risk att detta tolkas som att socialnämnden i än högre grad än idag ska ha ett återföreningsperspektiv vid placeringen, vilket kan få förödande konsekvenser för dessa barn. Det är inte rimligt att ha återförening som mål vid placering på grund av hedersrelaterat våld och förtryck, där vårdnadshavarna är de som uppsåtligen hotar, eftersöker och utsätter barnen för både fysiskt och psykiskt våld. Det samma kan gälla vid andra former av våld och övergrepp eller där vårdnadshavarna har omfattande brister i sin föräldraförmåga. I stället bör ett rimligt mål vara att ge barnen goda förutsättningar till skydd mot sina förövare och ge möjlighet till identitetskapande och åtnjutande av sina mänskliga rättigheter.

Enligt betänkandet är ”syftet med en vårdnadsöverflyttning är att skapa trygghet och stabilitet för ett barn där det är förenligt med barnets bästa att inte återförenas med sina föräldrar”. Varken det befintliga eller det föreslagna regelverket kring överflyttning av vårdnad komma barn utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck till del, och den trygghet och stabilitet som följer. Dessa barn kan behöva flyttas runt mellan olika hem som ett led i skyddsåtgärder mot sina förövare. Därför har barnen sällan

---

² Heimer, M., & Pettersson, C. (2022). ”The unfinished democratisation of family service systems: parental consent and children’s viewpoints on receiving support in child and family welfare in Sweden”. *European Journal of Social Work*, 1 13, och Linell, H. (2017). *Child protection through an abuse-focused lens: Adolescent victimization and Swedish social services responses*. Doctoral dissertation, Department of Social Work, Stockholm University.

³ SOU 2022:71 s. 134.

tillräckligt långa placeringar i ett och samma familjehem för att nå upp till rekvisitet att ha stadigvarande vårdats och fostrats i familjehemmet.

6.4.6 Stödet till barn, särskilt förordnade vårdnadshavare och föräldrar efter en vårdnadsöverflyttning ska stärkas

Jämställdhetsmyndigheten tillstyrker betänkandets förslag. Förtydligandet att placeringskommunen får fortsätta bevilja insatser till barnet efter en vårdnadsöverflyttning är en förbättring mot nuvarande reglering. Även med den föreslagna regleringen finns dock en risk att barnet inte får lämpliga insatser, eftersom bestämmelsen inte är tvingande. En tvingande reglering, där placeringskommunen ska fortsätta bevilja insatser till barnet efter en vårdnadsöverflyttning, är önskvärd.

7 Prövningen av frågor om vårdnadsöverflyttning

7.3.1 Mål om vårdnadsöverflyttning ska inte flyttas till allmän förvaltningsdomstol

Jämställdhetsmyndigheten avstyrker betänkandets förslag om att målen om vårdnadsöverflyttning även i fortsättningen ska prövas i allmän domstol. Fördelarna med en överflyttning överväger: ett starkare barnrättsperspektiv då barns rätt att bli hörd kommer till starkare uttryck och målen omfattas av lagen om offentligt biträde. Förvaltningsdomstolar har bättre förutsättningar att göra bedömningarna, eftersom många ärenden rörande vårdnadsöverflyttning har nära samband med vård enligt LVU och SoL.

7.3.2 Talerätt för barn i mål om vårdnadsöverflyttning

Jämställdhetsmyndigheten delar inte utredningens bedömning att frågan om talerätt för barn i mål om vårdnadsöverflyttning bör inte närmare övervägas av denna utredning. Enligt utredningen är det svårt att motivera ett införande av talerätt för barn i vissa mål om vårdnad men inte för andra. Det finns starka principiella skäl för att en grundläggande processuell fråga, som vem som kan vara part i målet, måste vara likvärdig i alla mål om vårdnad. Därför bör förändringar avseende barnets talerätt övervägas även i andra mål rörande vårdnad, boende och umgänge. Dagens reglering där barnet varken ses som part, har talerätt eller rätt till ombud riskerar att osynliggöra barnet.⁴

7.3.3 Barn och vårdnadshavare ska ha rätt till biträde vid prövningen av vissa frågor om vårdnadsöverflyttning

Om vårdnadsöverflyttning även i fortsättningen ska prövas i allmän domstol tillstyrker Jämställdhetsmyndigheten att vid prövning av vissa frågor om särskilt förordnad vårdnadshavare och tillfällig vårdnadshavare ska barnet och barnets vårdnadshavare ha rätt till biträde. Det stärker barnets ställning i processen.

---

⁴ A.a.

8 Adoption

8.4 Utredningens överväganden och förslag om adoptionsreglerna

Jämställdhetsmyndigheten avstår från att lämna synpunkter på utredningens förslag att det inte bör genomföras några ändringar av de gällande adoptionsreglerna. Det finns behov av att en översyn av adoptionsreglerna genomförs som inkluderar aktuell forskning inom området. Precis som utredningen lyfter finns behov av forskning och kunskap om hur adoption och vårdnadöverflyttning av familjehemsplacerade barn, i en svensk kontext, påverkar barns utveckling. Familjehemsplacerade barnen är en av samhällets mest utsatta grupper. Forskning är av stor vikt för träffsäkra insatser och utformande av lagstiftning som tillgodoser dessa barns behov av trygghet, stabilitet och skydd. Inte minst för de barn som utsätts för våld eller andra övergrepp som kan bli aktuella för adoption.

9 Umgänge

9.4.2 Utgångspunkten för umgänge ska fortsatt vara barnets bästa

Jämställdhetsmyndigheten avstyrker utredningens förslag om att inte i lag reglera särskilda situationer när barnet som utgångspunkt inte bör ha rätt till umgänge med en förälder. Möjligheten att begränsa kontakten mellan barn och förälder bör tydliggöras i lagstiftningen för att säkerställa skydd för våldsutsatta kvinnor och barn. Barn har en absolut rätt att inte uppleva våld och ska aldrig behöva tvingas till umgänge med en våldsutövande förälder.

Jämställdhetsmyndigheten delar inte betänkandets beskrivning att de riskbedömningar som genomförs i målen många gånger leder till att ett umgänge inte är förenligt med barnets bästa. I myndighetens kartläggning av hur uppgifter om våld beaktas i mål om vårdnad, boende och umgänge⁵ framkom att våld i låg utsträckning beaktas både i de riskbedömningar som domstolen genomför och vid målens avgörande. I lägst utsträckning beaktas uppgifter om våld vid avgörande om barns umgänge.

Jämställdhetsmyndigheten instämmer i att en individuell bedömning bör genomföras. För att uppgifter om mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer, våld mot barn och hedersrelaterat våld och förtryck ska beaktas i den bedömningen bör lagstiftningen tydliggöras. Utredningens uppdrag syftade särskilt till att undersöka hur skyddet för barn kan stärkas när fråga uppkommer om umgänge med en förälder som har utövat våld. I 69 procent av målen där det framkom uppgifter om våld beslutades att fastställa någon form av umgänge vid avgörandet, vilket visar att umgänge är huvudregeln i dessa mål.⁶

Det bör regleras när det är särskilt olämpligt att domstolen fastställer umgängen. Huvudregeln bör vara att umgänge inte ska fastställas, om det inte är uppenbart bäst för barnet att det sker, när:

- Barnets ena förälder har dödat den andra föräldern.
- En förälder har ett utfärdat kontaktförbud mot den andra föräldern.

---

⁵ Jämställdhetsmyndigheten, *Uppgifter om våld är inget undantag* (2022:1)

⁶ A.a.

- Förälder eller barn har beslut om skyddande insatser så som skyddat boende eller skyddade personuppgifter, med anledning av våldsutsatthet från den ena eller båda föräldrarna.
- Föräldern har gjort sig skyldig till allvarligt eller upprepat och systematiskt våld eller andra övergrepp mot barnet eller den andra föräldern.

Det är viktigt att det tydliggörs i lagstiftningen att det kan finnas andra situationer än ovan angivna omständigheter när ett umgänge inte bör fastställas. Till exempel om det vid bedömning av risk framkommer att det finns allvarlig risk för barnets fysiska och psykiska hälsa och utveckling vid ett umgänge med föräldern.

9.4.3 Riktlinjerna för bedömningen av barnets bästa ska omformuleras

Jämställdhetsmyndigheten tillstyrker utredningens förslag att barnets bästa ska vara en helhetsbedömning av alla omständigheter som är aktuella för det enskilda barnet.

Vi avstyrker emellertid betänkandets förslag att exemplifieringen av olika situationer när barnet kan fara illa ska tas bort ur bestämmelsen. Riskerna domstolen ska utgå ifrån vid riskbedömningen behöver kvarstå och förtydligas, se avsnitt 9.4.4.

Jämställdhetsmyndigheten tillstyrker att skrivningen om barns behov av en nära och god kontakt med båda sina föräldrar ska tas bort från FB⁷ 6 kap. 2 a §. Eftersom uppgifter om våld inte är ett undantag i dessa mål⁸ behöver det säkerställas att inga barn ska behöva bo eller ha umgänge med en våldsutövande förälder. Det är av vikt att barn har rätt att ha en nära och god kontakt med båda sina föräldrar, om barnets kontakt med föräldern är förenlig med barnets bästa. Vid tillämpning av nuvarande lagstiftning får barnets behov av kontakt med en förälder större genomslag än risken för att barnet utsätts för våld eller andra övergrepp⁹.

Brist på kunskap om våld och dess konsekvenser för utsatta, påverkar domares bedömningar och gör att de underskattar risken för våld.¹⁰ I Jämställdhetsmyndigheten kartläggning framkom i 50 procent av bedömningarna av barnets bästa, togs inte hänsyn till den akuta fara det kan innebära för barn att utsättas för våld och vilka konsekvenser våldsutsatthet kan innebära för barnets hälsa och utveckling på sikt. Domstolarna behöver ha kunskap om vad våldsutsatthet innebär för det enskilda barnet och för grupper av barn i särskild utsatthet¹¹ samt vilka konsekvenser beslut om vårdnad, boende eller umgänge kan få. För att kunna genomföra en helhetsbedömning av barnets bästa, där barnkonventionens alla artiklar ska få ett tydligt genomslag, behöver domstolarna utbildning om mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtryck, våld mot barn och eftervåld.¹² Kunskap om de utredningar och bedömningar som genomförs av socialtjänst och polis som ligger till

⁷ Föräldrabalk (1994:381)

⁸ Jämställdhetsmyndigheten, *Uppgifter om våld är inget undantag* (2022:1).

⁹ A.a.

¹⁰ S. Skoog, Waller (2022) *Utan mig är du helt ensam*. Akademin för hälsa och arbetsliv-Högskolan i Gävle.

¹¹ Exempelvis barn med funktionsnedsättningar, barn som identifierar sig som HBTQ, barn utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck, multipelt utsatta barn.

¹² S. Skoog, Waller (2022) *Utan mig är du helt ensam*. Akademin för hälsa och arbetsliv-Högskolan i Gävle.

grund för att personer beviljas skyddsinsatser från samhället bör också inkluderas i utbildningsinsatserna.¹³

9.4.4 Riskbedömningen – en del av helhetsbedömningen

Jämställdhetsmyndigheten tillstyrker förslaget att risken för att barnet far illa ska vara en del av helhetsbedömningen av vad som är barnets bästa i FB 6 kap. 2a § men anser att de utvalda omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömning av risk bör stå kvar i paragrafen. Det är viktigt att det finns tydliga skrivningar i lagstiftningen om att uppgifter om våld och andra övergrepp ska beaktas. För att säkerställa att samtliga uppgifter om våld beaktas vid riskbedömningen bör en skrivning om risken att barnet utsätts för våld bör läggas till ”risken för att barnet eller någon annan i familjen utsätts för övergrepp eller att barnet olovligen förs bort eller hålls kvar eller annars far illa”.

Ytterligare en aspekt vid riskbedömning är vilka beviskrav som krävs. Nuvarande lagstiftning och förarbeten är otillräckliga då de stadgar att det inte är lika höga beviskrav som i brottmål utan att det förs ett närmare resonemang om vilket beviskrav som ska tillämpas. Lagstiftningen behöver tydliggöras så att omständigheterna i målet inte bevisvärderas som i brottmål. Det bör även tydliggöras i förarbetet att riskbedömningen i högre grad bör bedömas utifrån förhållanden här och nu.¹⁴ Det faktum att barnet redan upplevt våld eller andra övergrepp är en allvarlig indikation på att det finns en verklig risk för upprepad våldsutsatthet, såvida det inte finns goda skäl att anta att våld eller övergrepp inte kommer att upprepas.

Eftersom överenskommelser fastställs i stor omfattning i mål där det framkommer uppgifter om våld¹⁵, behöver det enligt myndigheten förtydligas att även överenskommelser ska genomföras med ett starkt barnrättsperspektiv och dokumenterade välgrundade riskbedömningar.

9.4.5 Utbildningsinsatser

Jämställdhetsmyndigheten instämmer betänkandets bedömning att Domstolsverkets bör överväga att genomföra en utbildningsinsats när det gäller riskbedömningar i familjemål. Av både Jämställdhetsmyndigheten kartläggning¹⁶ och 2014 års vårdnadsutredning¹⁷ framgår att samtliga uppgifter om våld eller övergrepp sällan beaktas i den riskbedömning som framgår av den skrivna domen, eller så saknas en argumentation från domstolen om varför uppgifterna avfärdas eller inte anses styrkta.

---

¹³ Se den rapport Jämställdhetsmyndigheten lämnar 31 maj 2023 i myndighetens uppdrag att sprida information och föra dialog med berörda aktörer om myndighetens kartläggning av hur uppgifter om våld beaktas i mål om vårdnad, boende och umgänge.

¹⁴ Se t.ex. den norska skrivelsen i prop. 85 L (2012-2013) s. 6: ”Departementet forutsetter at domstolen i større grad skal avgjøre samværssaker ut fra forholdene her-og-nå, og at barnets subjektive opplevelser skal tillegges større vekt.”

¹⁵ I Jämställdhetsmyndigheten kartläggning framkommer att domstolen verkat för att överenskommelser ska komma till stånd, även i de fall där det borde anses direkt olämpligt utifrån att det framkommer uppgifter om omfattande och systematiskt våld, hedersrelaterat våld och förtryck och multipel våldsutsatthet. Tingsrätten har i stort sett uteslutande fastställt överenskommelsen utan att en riskbedömning genomförts med en standardskrivning att överenskommelsen anses vara i enlighet med barnets bästa.

¹⁶ Jämställdhetsmyndigheten, *Uppgifter om våld är inget undantag* (2022:1).

¹⁷ SOU 2017:6

Barn som utsätts för eller upplever våld eller andra övergrepp är en särskilt utsatt grupp. För att tillgodose samhällets ansvar att skydda dessa barn och för att säkerställa att beslut är i enlighet med barnets bästa, behöver utbildningsinsatsers genomföras och riskbedömningar behöver metod-utvecklas.¹⁸

9.4.6 Ytterligare sätt att inhämta utredning om barnets situation

Jämställdhetsmyndigheten tillstyrker förslaget att domstolen ska kunna inhämta ett sakkunnigutlåtande från en psykolog, med specialiserad kompetens, om det behövs ytterligare utredning om barnets situation. Det är särskilt viktigt i mål där barn inte bedöms ha uppnått den ålder och mognad som krävs för att domstolen ska beakta deras åsikter.

För Jämställdhetsmyndigheten

Lena Ag
Generaldirektör

Sara Bäckström
Utredare

Åsa Hjertström
Utredare

I ärendets slutliga handläggning har avdelningschefen Berit Jernberg, enhetschef Mikael Thörn och chefsjuristen Anna Tingbäck deltagit.

---

¹⁸ Jämställdhetsmyndigheten, *Uppgifter om våld är inget undantag.* (2022:1)